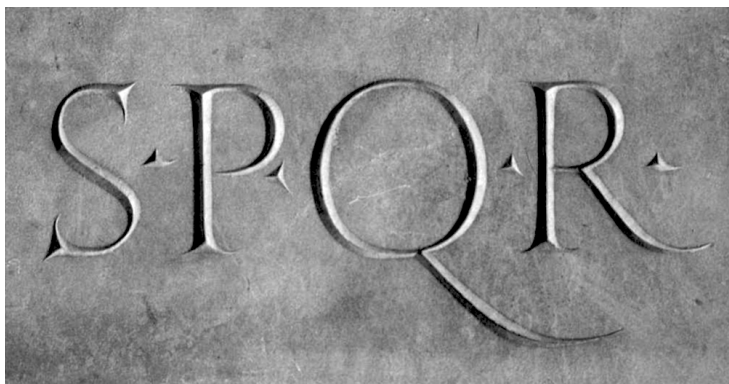

Римські поняття honor, fides та філософія «консервативної революції»

Зайковський Сергій Олександрович

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра історії стародавнього світу та середніх віків, III курс

Заиковский С. А. Римские понятия honor, fides и философия «консервативной революции». Статья посвящена проблеме отображения древнеримских понятий о чести философами и публицистами, что относились к направлению «консервативной революции». Внимание сконцентрировано на творчестве О. Шпенглера и Ю. Эвола.

Ключевые слова: консервативная революция, Древний Рим, О. Шпенглер, Ю. Эвола, честь.

Зайковський С. О. Римські поняття honor, fides та філософія «консервативної революції». Стаття присвячена проблемі відображення давньоримських понять про честь філософами та публіцистами, що відносились до напрямку «консервативної революції». Увагу сконцентровано на творчості О. Шпенглера та Ю. Еволи.

Ключові слова: консервативна революція, Давній Рим, О. Шпенглер, Ю. Евола, честь.

Zayikovskiy Sergiy. Roman concepts of honor, fides and philosophy of «conservative revolution». The article is devoted to the problem of displaying Ancient Roman concepts of honor by philosophers and publicists who belonged to the movement of «conservative revolution». Attention is focused on the works of O. Spengler and J. Evola.

Keywords: conservative revolution, Ancient Rome, Oswald Spengler, Julius Evola, honor.

«**К**онсервативна революція» – одна з найбільш цікавих та оригінальних інтелектуальних течій ХХ-го століття. Мислителі, яких до неї відносять, стояли у витоків багатьох шкіл та напрямів історії, філософії, соціології, без яких важко уявити цілісний спектр сьогоденних гуманітарних знань. До «консервативних революціонерів» зараховують одного з засновників цивілізаційного підходу до історії – О. Шпенглера, філософа М. Хайдеггера, медієвіста Е. Канторовича, відомих письменників та поетів Е. Юнгера і Ш. Георга, певний час ідеї «консервативної революції» підтримував і Т. Манн [6, с. 336]. «Консервативна революція» являла собою цілий комплекс світоглядних імперативів, що радикально протиставлялися «модерним» цінностям Заходу. Розчарування в сучасності змушувало представників цього руху шукати орієнтири в минулому, чому чудово слугували Античність та Середні віки.

Воїнський, аристократичний дух зближує «консервативних революціонерів» з давніми римлянами. Для останніх війна була наріжним каменем суспільно-політичного життя.

Персоніфікованій «Вірності» (в першу чергу – вірності імператору та товаришам по зброї) – «Fides» та «Честі» – «Нопог» поклонялися, споруджували храми, приносили жертви. Апологія римського патріотизму – це апологія воєнної доблесті, що цінилася значно вище, ніж мирне життя [3, р. 35]. У відповідь тенденціям «сучасного світу», світу раціоналізму, матеріалізму та нехтування героїки, взамін якій приходить повільна та нерозважлива доба торговців та комерсантів, «консервативні революціонери» проголошують, подібно давнім римлянам, абсолютну цінність бойового братерства (адже більшість представників руху були солдатами, що пройшли через шанці Першої світової війни), сакральність авторитету та ієрархії, підносять до рангу божества війну та воєнну доблесть [5, с. 155].

Сьогодні ідеї «консервативних революціонерів» починають поступово виходити за межі вузького кола дослідників. З їх поширенням росте і актуальність вивчення «консервативної революції», її внеску у розбудову гуманітарних наук XX ст. Темою дослідження є відображення представниками «консервативної революції» (для розгляду обрано творчість О. Шпенглера та Ю. Еволи) образу давнього Риму та його військових традицій.

Вивчення феномену «консервативної революції» на пост-радянському просторі розпочалося наприкінці 1990-х років. За цей час, переважно у Росії, склалася ціла плеяда дослідників, серед яких варто відмітити А. М. Руткевича [7] та О. Ю. Пленкова [6]. Цікавлять вчених здебільшого політичні погляди представників руху. Сюжети, пов'язані з місцем у світоглядних схемах «консервативних революціонерів» окремих історичних епох здебільшого залишаються недослідженими. Поруч із цим активізується перекладацька діяльність. Якщо безпосередньо після розпаду радянського союзу існував переклад лише першого тому фундаментального твору О. Шпенглера «Присмерки Європи», що вийшов у 20-х роках та був недоступним для широкого загалу, то сьогодні на російську мову

перекладено майже всі праці автора. На початку 2000-х років російською мовою почали масово видаватися роботи Е. Юнгера, А. Моллера ван ден Брука, Ю. Еволи та інших корифеїв «консервативної революції», що значно спрощує вивчення напряду. Значно гірше для російськомовного читача висвітлена історіографія питання – жодна з ключових праць, посвячених проблемі «консервативної революції», серед яких в першу чергу варто згадати роботи А. Молера [4] та Ш. Бройера [1], досі не була перекладеною. Головним джерелом, у нашому випадку, виступають саме твори обраних до розгляду авторів.

Перший з двох обраних нами авторів – О. Шпенглер. Широкому загалу він відомий як автор фундаментальної праці по морфології світової історії – «Присмерк Європи». У ній він закріпив основи так званого цивілізаційного підходу до вивчення історії людства. Згідно з О. Шпенглером, кожна цивілізація – свого роду біологічний організм, що народжується, розвивається та помирає. З огляду на це, він намагався відстежити певні паралелі між ходом історичного розвитку різних цивілізацій, встановити закони та принципи їх розвитку. Одним з таких законів він називає перехід від «культури» до «цивілізації». Це – завершальний етап розвитку будь-якої цивілізації. В той час, як «культура» несе у собі в першу чергу творчий, мистецький потенціал, «цивілізація» є переходом до політики високого стилю та імперіалістичних воєн, від «провінції» до «світової столиці». Звідси – зв'язок між Німеччиною початку ХХ ст. та Римської імперією.

О. Шпенглер – не просто філософ, сучасниками він сприймався в першу чергу як публіцист та політик. «Політика у вищому сенсі – це життя, а життя – це політика», проголошує він [10, с. 417]. Особливо популярним в широких колах був памфлет «Пруський соціалізм», що вийшов у 1918 році [11]. Його ключовою ідеєю є перехід «фаустівської» цивілізації до її завершального етапу та описи грядущого «цезаризму». Саме в цьому творі автор найбільш широко розкриває своє ставлення до Римської імперії, в той час як сюжети, пов'язані з Антич-

ністю у «Присмерку Європи» є здебільшого полемікою автора з філологами-класиками та антикознавцями щодо внеску класичної давнини у становлення західного світу. Переходу до «цивілізації» передуює жорстокий двобій між двома внутрішніми формами кожної культури. У випадку з «аполонічною» культурою – це боротьба між прихильниками еллінізму та латинства, у випадку з «фаустівською» – між пруським, лицарським та колективістським началом і індивідуалістичним духом Англії. Сам автор був, без сумніву, прихильником саме пруського начала, ідеологом та вдохновителем багатьох націоналістичних угруповань, послідовним англофобом та реваншистом. Англія для О. Шпенглера – це уособлення ненависного «сучасного світу». Домінуючим типом мужності в цьому світі є не воїн, що ризикує своїм життям на благо держави, а торговець, вдалий бізнесмен та підприємець. Схильність до ризику заради слави замінюється схильністю до накопичення коштів. У переможному ж марші пруських колон йому вбачався відгомін триумфу легіонів Цезаря. У тексті «Пруського соціалізму» можна знайти масу паралелей між німцями та римськими воювачами, солідаризм та мужність римлян виступають своєрідним орієнтиром для німців.

Подібне бачення проблеми знаходимо і у італійського філософа Ю. Еволи. Давньому Риму він присвятив значну долю своїх творів, в той час як німецькі «консервативні революціонери» здебільшого концентрувалися на середньовічних образах та сюжетах, що пробуджували у них спогади про «давньогерманську» традицію. Поет-дадаїст, офіцер артилерії, філософ-традиціоналіст та один з очільників правої інтелектуальної опозиції в Італії при Муссоліні – Ю. Евола був однією з найцікавіших постатей свого часу. Активна, «войовнича» позиція Ю. Еволи визначила долю його творів: один з перших серйозних дослідників буддизму та даосизму, він так і не став частиною «академічної» науки, будучи поруч із цим своєрідною іконою для різноманітних політичних угруповань.

Ключове місце у творчості Ю. Еволи належить останньому римському імператору, що сповідував язичництво – Юліану Відступнику. Позиціонуючи себе саме як язичника, мріючи про відродження традиційних європейських вірувань, Ю. Евола не міг не звертатись до цього образу. Багато в чому пієтет по відношенню до язичницького імператора завдячував зацікавленості автора у творчості Д. Мережковського [2, р. 26]. Свої ідеї щодо реорганізації європейського суспільства Ю. Евола виклав у праці «Язичницький імперіалізм» [12], що вийшла у 1928 році. У своїх побудовах він йде значно далі, ніж О. Шпенглер: Римська імперія є своєрідною матрицею всієї європейської цивілізації. Після занепаду, спричиненого відповідно християнством та Просвітництвом, весь континент мусить об'єднатись у нову Імперію, побудовану на тих же принципах, що і попередня [12, с. 36]. Відзначився Ю. Евола також і тим, що багато працював над дослідженням мітраїзму задля відродження цієї форми релігії. У своїй автобіографії «Шлях кіноварі» він згадував про спроби проведення містерій у катакомбах Риму [2, р. 91]. Мітраїзм як релігія римських воїнів, на думку Ю. Еволи несла у собі ті принципи священної солідарності, які мали стати підвалинами побудови нової Європи.

Таким чином, ми спробували в загальних рисах простежити тенденції зображення давнього Риму та його ментальних традицій, пов'язаних з честю та війною, «консервативними революціонерами». Сконцентрувавшись на двох авторах, що належали до даного напрямку, ми прийшли до висновку, що їх уявлення про честь значною мірою ідентичне уявленню про честь у давніх римлян. Останні були не просто зразком для «консервативних революціонерів» – вони намагалися встановити певну духовну спадкоємність з найвеличнішою імперією Заходу, проголошували необхідність прямого відродження принципів, якими керувалися давньоримські воїни.

Література

1. *Breuer S.* Anatomie der Konservativen Revolution / S. Breuer. – Darmstadt, 1995.
2. *Evola J.* The Path of Cinnabar / J. Evola. – L., 2009.
3. *Lendon J. E.* Empire of Honour: The Art of Government in the Roman World / J. E. Lendon. – Oxford, 1997.
4. *Mohler A.* Die konservative Revolution in Deutschland 1918–1932 / A. Mohler. – Graz, 2005.
5. Михайловский А. В. Три принципа «политической теологии» в круге Штефана Георге / А. В. Михайловский // Вопросы философии. – 2013. – № 5. – С. 149–160.
6. Пленков О. Ю. Мифы нации против мифов демократии. Немецкая политическая традиция и нацизм / О. Ю. Пленков. – СПб., 1997.
7. Руткевич А. М. Консерваторы XX века / А. М. Руткевич. – М., 2006.
8. Шпенглер О. Годы решений / О. Шпенглер. – М., 2006.
9. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории / О. Шпенглер. – Т. 1. – М., 1998.
10. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории / О. Шпенглер. – Т. 2. – М., 1998.
11. Шпенглер О. Пруссачество и социализм / О. Шпенглер. – М., 2002.
12. Эвола Ю. Языческий империализм / Ю. Эвола. – М., 1990.